

AZ ÉSZRŐL ELŐSZÓ

LACZKÓ SÁNDOR

Az ész a filozófia alapproblémája... A filozófia egyetlen méltó tárgya az ész... Az ész minden, rajta kívül semmi sincs... A filozófia az ész önmegismerése... Az ész mindent magába foglal... A valóság minden mozzanata ésszerű... Az ész reprezentálja a világot... A valóság minden megnyilvánulása helyet hagy az irracionalitásnak... A mértékét vesztett ész a valóság fölötti önkényuralomhoz vezet... A társadalom fejlődésében a rációnak központi szerepe van... Csak az ész többete gyógyíthatja a sebeket, amelyeket az ész-szerszám ejtett az emberiségen..., stb.

Az iméntiekhez hasonló kicsengésű gondolatmenetek sokaságával illusztrálhatjuk, hogy az ész a filozófia számára kitüntetett jelentőséggel bír és megkerülhetetlen kihívást jelent. Bár a filozófiai eszmék és teóriák foglalatában a ráció a legkülönbébb módokon nyilvánul meg, más és más a hozzá való viszony, ám a filozófiai gondolkodás során mindvégig kiiktathatatlan problémaként van jelen. A filozófia építménye éppen attól az ami, hogy az ésszel, az észhasználattal lép (mondhatni) sajátos viszonyra, miközben – természetesen – firtatja annak határait és kompetenciáját. Ennek megfelelően az ész mindenhatóságába vetett feltétlen hit, vagy éppen annak tagadása és korlátainak tételezése, illetve relációinak az elemzése meglehetősen széles, sőt talán túlságosan is széles horizontját nyitja meg a vizsgálódásoknak.

Tagadhatatlan, hogy 'Az ész' címen konferenciát szervezni és tanulmánykötetet kiadni szinte lehetetlen vállalkozás. Mert – az észprobléma tematizálásával – mintha túl sokat akarnánk felölelni és a filozófiai gondolkodás egész történetét kívánnánk vizsgálat tárgyává tenni, holott jóval kevesebbrel is beérjük. Az ész-problémára fókuszálva mintegy csak utalni szeretnénk arra, hogy maga a kérdés, – *mi(re való) az ész?* –, mindig jelen van, át- és átszövi életünket és gondolkodásunkat, tehát folytonosan válaszra vár. Nem kerülhetjük meg, dolgunk van vele.

A *Lábjegyzetek Platónhoz*: Az ész című tanulmánykötet kiadásával nem volt, s nem is lehetett a célunk az ész problémavilágával kapcsolatosan felvetődő kérdések hiánytalan megválaszolása. Mint ahogyan a sorozat eddigi köteteinek esetében is tettük, mindössze 'lábjegyzeteket' kívántunk fűzni a meglehetősen régi keltezésű, ám ma is aktuális problémá(k)hoz. A *Lábjegyzetek Platónhoz* című konferencia- és könyvsorozat elindítását a

fogalmak tisztázásának az igénye vezérelte. Olyan fogalmakat és problémákat igyekeztünk és igyekszünk 'lábjegyzetelni', amelyek első, mondhatni klasszikus előfordulásai az antikvitásban gyökereznek, de amely fogalmak és problémák ma is jelen vannak gondolkodásunkban, így a róluk folytatott diskurzus nem ért, nem is érhetett véget. A konferencia- és könyvsorozat Whiteheadtől kölcsönzött címe ugyan Platónra utal, de egyúttal a kutatások minden irányban, minden korra és tudásterületre történő kiterjesztésére is ösztönöz bennünket.

Az ész kapcsán felvetődő kérdéseink jobbára ugyanaz, mint korábbi témáink, (a *szereetet*, az *erény*, a *bűn*, a *barátság*, a *lelkiismeret*, a *gyűlölet*, az *igazságosság*, a *szabadság* és az *akarat*) esetében volt. Nevezetesen, milyen módon lehetséges az ész (a *szereetet*, az *erény*, a *bűn*, a *barátság*, a *lelkiismeret*, a *gyűlölet*, az *igazságosság*, a *szabadság* és az *akarat*) által megjelenített problémavilág összefüggésrendszeréről teoretikusan (vagy éppen praktikusán), az értelmezési hagyomány hívó szavát és a probléma mai relevanciáját is figyelembe véve értekeznünk?

Tanulmánykötetünk a *Magyar Filozófiai Társaság* és az *SZTE BTK Filozófia Tanszéke* szervezésében Szegeden, 2011. május 12-13-án megtartott, *Lábjegyzetek Platónhoz: Az ész* című tanévzáró konferencián elhangzott 28 előadás szerkesztett, gondozott, és kötetünk számára kibővített anyagát tartalmazza. *Lábjegyzetek Platónhoz* sorozatcímen immáron tizedik alkalommal került sor tanévzáró konferenciára Szegeden. A rendezvény-sorozat a Magyar Filozófiai Társaság évenként megrendezésre kerülő nagyrendezvénye, amelyen hazai és határokon túli előadók egyaránt részt vesznek. A sorban az első – 2002-ben tartott –, *A szereetet* alcímű konferencia előadásai nem jelentek meg nyomtatásban, míg *Az erény* (2003) alcímű rendezvény anyaga képezte a *Lábjegyzetek Platónhoz* című könyvsorozat első kötetét. Bár *A bűn* alcímű (2004) rendezvény volt a konferenciasorozat harmadik állomása, az ott elhangzott előadások szövegeit a könyvsorozat 2-3. köteteként jelentettük meg, s ezzel szinkronba hoztuk a konferencia- és könyvsorozat sorszámozását. Így a konferenciasorozat 4., *A barátság* alcímű (2005) rendezvényének anyaga egyben a könyvsorozat 4. köteteként látott napvilágot. Ezt követte *A lelkiismeret* című konferencia (2006), illetve annak tanulmánykötete a sorozat 5. köteteként, majd ezt követően *A gyűlölet* problematikája képezte vizsgálódásaink tárgyát (2007), s egyben a könyvsorozat 6. kötetét. *Az igazságosság* alcímet viselő konferencia (2008) előadásai a könyvsorozat 7. köteteként jelentek meg, míg *A szabadság* címen rendezett konferencia (2009) tanulmánykötete a könyvsorozat 8. köteteként látott napvilágot, majd *Az akarat* című konferencia (2010) tanulmánykötete a sorozat 9. köteteként jelent meg. Mostani, *Az ész* címet viselő tanulmánykötetünk pedig – utalva

Az ész című 2011-es konferenciára – a sorozat 10. köteteként kerül publikálásra.

A kötet szerkesztése során az előző kötetekben már megszokott tematikus és időrendi, illetve problémátörténeti elrendezési módot alkalmaztuk. A szövegek jegyzetanyagát egységesítve, lábjegyzetként helyeztük el. Az idegen szavakat és a műcímeket kurziváltuk. A konferencián elhangzott nagy-előadások szövegei a négy tematikus és/vagy időrendi/problémátörténeti blokk kezdőszövegei lettek.

Megköszönve a kötet szerzőinek (a konferencia előadóinak) a munkáját, abban a reményben tesszük közzé az észről szóló tanulmánykötetünket, hogy 'lábjegyzeteink' számot tarthatnak az olvasók érdeklődésére.